

АКТИВНІСТЬ 1.

Група 1. Відео «Загальна морфологія» (15 хв)

Група 2. Тести для роботи (15 хв)

1. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Переконаний: не варто обурюватися днем прийдешнім, **(1)що** лише маячить **(2)на** горизонті вічності, адже нема тих сил, якими можна зупинити його прихід, **(3)навіть** тоді, **(4)коли** хтось думає, що вони існують.

- А сполучник
- Б прийменник
- В прислівник
- Г займенник
- Д частка

2. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

(1)«Алло!» — сказав я у слухавку і **(2)не** подумав навіть, що цей дзвінок може зашкодити мені **(3)й** іншим, оскільки не звик боятися того невідомого, що може трапитися **(4)на** життєвих дорогах.

- А сполучник
- Б прийменник
- В частка
- Г дієслово
- Д вигук

3. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

(1)Упріваючи над новим проектом, я вкотре переконався, що лише **(2)сумлінна** праця **(3)завжди** здатна принести **(4)очікуваний** результат.

- А прийменник
- Б прикметник
- В прислівник
- Г дієприкметник (форма дієслова)
- Д дієприслівник (форма дієслова)

4. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Тепер я часто уявляю свою няньку, **(1)її** голубий костюм з білим комірцем і рідке вигоріле волосся, **(2)заплетене** в косу **(3)навколо** голови, її товсте, неповоротке і **(4)напрочуд** наївне тіло, її ламані українські слова і додаткову порцію вареників з лівером, яку я в неї постійно випрошувала (*Т. Малярчук*).

- А прислівник
- Б займенник
- В прикметник

- Г дієприкметник (форма дієслова)
 Д прийменник

5. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Льолік **(1)ще** раз бігав до автомата з кавою, **(2)повернувшись**, вилив її собі **(3)на** костюм, старанно витирав плями **(4)вологими** серветками й проклинав брата за непунктуальність (С. Жадан).

- А прийменник
 Б прикметник
 В прислівник
 Г дієприслівник (форма дієслова)
 Д частка

НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ для групи 2 Складні випадки визначення частин мови

Підказки	Коментарі	Приклади
Прийменник = «ПРИ ІМЕННИКОВІ»	У реченні прийменник пов'язаний із іменною частиною мови (іменником, прикметником, числівником, займенником). Установити цей зв'язок допоможе питання, поставлене до іменника. Якщо слово, яке викликає сумніви, пов'язане в реченні з дієсловом, — це прислівник	Неподалік (чого?) пагорба росло дерево. Пагорб — іменник; «при ньому» — прийменник неподалік. Хлопець стояв неподалік (неподалік — прислівник).

<p>Сполучник «сполучає»</p>	<p>Сполучник поєднує (сполучає) однорідні члени речення та частини складного речення.</p> <p>Щоб відрізнити сполучник у підрядному реченні від сполучного слова (займенника чи прислівника), спробуй перетворити підрядну частину на питальне речення. Якщо така заміна можлива, то в реченні вжито сполучне слово (займенник, прислівник), якщо ні — сполучник.</p> <p>Якщо слово що можна замінити словами який, яка, яке, які — це займенник; якщо ні — сполучник</p>	<p>Друг і подруга почали навчатися.</p> <p>Сполучник і поєднує однорідні члени речення.</p> <p>Порадься з друзями, коли варто починати готуватися до ЗНО. (підрядну частину можна перетворити на питальне речення: Коли варто починати готуватися до ЗНО?).</p> <p>Отже, коли — прислівник).</p> <p>Якби ти раніше почав готуватися до ЗНО, то мав би кращий результат.</p> <p>Підрядну частину не можна перетворити на питальне речення; якби — сполучник.</p> <p>Бачу друга, що готується до ЗНО.</p> <p>Слово що можна замінити на який (який готується до ЗНО), отже, це займенник.</p> <p>Я знаю, що я нічого не знаю.</p> <p>У цьому реченні таку заміну провести неможливо, отже, що — сполучник</p>
<p>Частка — найчастіше при дієслові</p>	<p>Частка в реченні найчастіше пов'язана з дієсловом, вона надає йому додаткових значень: заперечення (не, ні, ані); питання (невже, хіба, чи, що за); спонукання (хай, нехай); сумнів, припущення, непевність (навіть, ледве чи, мов, нібито); ствердження (атож, авжеж, так) й подібні.</p>	<p>Не буду писати.</p> <p>Хотів би писати.</p> <p>(не надає значення заперечення, пов'язана з дієсловом буду;</p> <p>би — значення умовності, зв'язок із дієсловом хотів)</p>
<p>«Проблемні» слова</p>		

можна, треба, потрібно, слід, варто, неможливо, повинен	Це присудкові прислівники. Вони незмінні й уживаються в структурі складеного дієслівного присудка	Варто прочитати цю книгу. Прислівник варто є частиною складеного дієслівного присудка варто прочитати.
навіть, уже, таки	Це обмежувально-видільні частки.	Я робитиму це навіть тоді, коли хтось проти.
он, от, онде	Це вказівні частки.	От де правда!
етикетні слова	Вигуками є не лише звуконаслідування: кукуріку! ха-ха-ха!; заклики, сигнали: цить! тс-с!; вираження почуттів і переживань: ах! ой! ого!, а й слова зі сфери мовного етикету: будь ласка! на добраніч! дякую! алло!	Перепрошую, я не хотів цього робити. Перепрошую в цьому реченні — вигук.

Питання для «вихідного тесту» (для обох груп) – до 10 хв

1. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Дівчина усміхається, вона має багато золотих зубів, і ти зненацька розумієш, **(1)що** найбільше **(2)тобі** в ній сподобались її джинси, а тому **(3)не** надто жалкуєш, коли поїзд рушає, а золотовсміхнена Маруся так і залишається на **(4)пероні** (Ю. Андрухович).

- А займенник
- Б іменник
- В прийменник
- Г сполучник
- Д частка

2. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Думаю, **(1)що** криза **(2)є** лиш позверхнім проявом далеко глибших, «тектонічних» зсувів історії, **(3)які** нині відбуваються **(4)в** масштабах цілої нашої цивілізації (О. Забужко).

- А прийменник
- Б займенник
- В сполучник
- Г дієслово
- Д частка

3. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

(1)Він захоплює **(2)і** ковтає **(3)оббиті** тканиною меблі, ширму, **(4)перекриваючи** нам доступ до дверей (С. Андрухович).

- А іменник

- Б займенник
- В дієприкметник (форма дієслова)
- Г дієприслівник (форма дієслова)
- Д сполучник

4. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Згадала з десяток лінивих-лукавих, що намагалися створити власне благополуччя, присмоктавшись до багатой на справи й статки **(1)фамілії** Вербицьких, **(2)серед** них і Лідоччиного однокурсника Борю Фрідмана, **(3)який** аж надто демонстративно впадав за дівчиною саме в присутності Іветти і клявся стати гідним продовжувачем справи Вербицьких, **(4)хай** тільки Ліда погодиться вийти за нього (*Люко Дашвар*).

- А іменник
- Б займенник
- В частка
- Г прийменник
- Д прислівник

5. З'ясуйте, якими частинами мови є виділені в реченні слова (цифра позначає наступне слово).

Він, не рушаючи **(1)з-під** офісу районки, ще **(2)якийсь** час розглядав жовті **(3)штучні** лілії на пластиковому **(4)тлі** кольору пляшки шампанського (*М. Лаюк*).

- А іменник
- Б прийменник
- В прикметник
- Г займенник
- Д сполучник

АКТИВНІСТЬ 2. Твір у форматі ЗНО

Групи на вибір створюють текст із одним і тим же змістом (за аналогією до зразків, наведених нижче). Потім зіставляються варіанти й аналізуються їхні стилістичні особливості.

Креативно, або Сам собі редактор

Буває часто так: власне висловлення написано, усіх вимог дотримано, помилки вивірено, але... чогось ніби бракує. Текст здається невиразним, сухим, а так хочеться, щоб він читався на одному диханні!

Пропоную тобі познайомитися з уривками книги французького прозаїка, поета й художника Ремона Кено «Вправи зі стилю» (переклад із французької Я. Ковалю, Ю. Лисенка; українською книга вийшла 2006 р. у Львові у видавництві «Піраміда») та проаналізувати їхні стилістичні особливості. Зібратися з думками, звернути увагу на ключові питання тобі допоможуть підказки-коментарі (у рамках). Далі повправляйся в написанні яскравих і переконливих текстів (наприклад, про свій день у школі чи на основі тем власних висловлень із попередніх років ЗНО). Головна умова: створи різні варіанти тексту з одним і тим самим змістом.

Для довідки

«У «Вправах зі стилю» (1947) Р. Кено поєднує абсурд, бурлеск, гумор і стилістичне експериментування, 99 (!) разів щоразу по-іншому переповідаючи той самий банальний епізод. Недарма свого часу театральна постановка «Вправ зі стилю», співзвучна французькому театру абсурду 50—60-х років, користувалася тривалим успіхом.

Переклад буде цікавий читачеві й з погляду тих виражальних і експресивних засобів, до яких вдалися перекладачі, які, експериментуючи з допомогою засобів нашої мови, перенесли на український ґрунт мовно-стилістичну гру Р. Кено, актуалізувавши її в інших, відмінних мовно-соціальних контекстах, часом навіть виходячи у «за-текст», переслідуючи ціль досягнення естетичної, функціональної й комунікативної відповідності оригіналові» (Я. Коваль, Ю. Лисенко. Із передмови до українського видання книги).

////Уривки з книги Р. Кено «Вправи зі стилю»

//////НОТАТКИ

В автобусі маршруту «С», у годину пік. Якийсь тип, років десь двадцять шість, фетровий капелюх зі шворкою замість стрічки, занадто довга тонка шия, наче її йому хтось витягнув. Люди виходять. Тип нарікає на сусіда. Мовляв, той його штовхає щоразу, як хтось пробирається на вихід. Тон плаксивий, але з нотками злостивості. Побачивши вільне місце, похапливо його займає.

Через дві години знову бачу його перед вокзалом Сен-Лазар, на Римській вулиці. Він із товаришем, який каже йому: «Тобі на пальто треба пришити додаткового гудзика». І показує, куди саме (на розріз пальта) і навіщо.

Це «вихідний», найбільш стилістично нейтральний текст. Простеж, які його різновиди (варіанти) створює автор. Фіксує змістові й формальні засоби, якими він послуговується.

/////ЛАКОНІЧНО

Нас кілька їхало вкупі. Якийсь не дуже розумний на вигляд молодик заговорив із паном, що був поряд із ним, а потім відійшов і сів. Дві години потому я знову його побачив; він був із приятелем і вони говорили про одяг.

/////МЕТАФОРІЧНО

Коли день сягнув екватора свого віку, зла доля закинула задержуватого півника з довгою обскубаною шиєю у вир прудких сардин, що юрмилися в нутрощах велетенського білобокого жука. Зненацька півник ошелешив одну сумирну сардину лихим кукуріканням, яке оповило її душу невимовним смутком. Потім, відчувши потяг порожнечі, жовторотий забіяка поринув у неї.

Згодом, у похмурій пустелі міста я знову бачив нерозумного когутка, йому саме скубли пір'я з приводу якогось гудзика.

/////ПИШНОМОВНО

У пору, коли рожеві пальці світанку торкаються притихлої землі, я зі стрімкістю оленя впурхую до імпазантного автобуса «С» із фарами, що нагадують замріяні очі корови, і з траєкторією руху, звивистою, немов змія, що плазує джунглями Амазонки. Мій точний і пронизливий погляд, подібний до погляду вождя апачів, що ступив на стежку війни, вирізняє легіня з шиєю, довшою, ніж у прудкононого жирафа, й у фетровому капелюсі, по-чудернацькому прикрашеному плетеною стрічкою, ніби він герой «Вправ зі стилю»...

/////НЕПЕВНІСТЬ

Не знаю напевно, де все діялося... У церкві, на смітнику, в склепі? Може, в автобусі? Там було... що ж там було? Яйця, килими, редис? Скелети? Так, але ще з плоттю на кістках, і живі. Здається, саме так. Люди в автобусі. Але серед них був один (чи двоє?), який привертав до себе увагу, вже не пригадую, чим саме. Манією величі? Роздратованістю? Меланхолією? Скоріше... Точніше... Молодим віком і довгим... носом? Підборіддям? Великим пальцем? Ні — шиєю, а також дивним, дуже дивним капелюхом. Він затіяв сварку... либонь, що так, почав лаятися, здається, з кимось із пасажирів

(чоловіком чи жінкою? Дитиною чи дідом?) Справа скінчилася, чимось вона таки скінчилася, ймовірно, втечею одного з учасників сварки.

Схоже, я пізніше бачив того ж молодика, але де? Перед церквою? Перед склепом? Перед смітником? З приятелем, який, здається, говорив йому щось, але що саме? Що саме? Що?..

/////УТОЧНЕННЯ

О 12 год. 17 хв. в автобусі маршруту «С», 10 метрів завдовжки, 2,1 м завширшки, 3,5 м заввишки, за 3 км 600 м від точки відправлення, з 48-ма пасажирами, особа чоловічої статі, віком 27 років, 3 місяці і 8 днів, зі зростом 1 м 72 см і вагою 65 кг, що мала на голові капелюх висотою 17 см, зі стрічкою довжиною 35 см, звернувся до чоловіка, якому виповнилося 48 років, 4 місяці і 3 дні, який мав зріст 1 м 68 см і вагу 77 кг, за допомогою 14 слів, промовляння яких тривало 5 секунд і які стосувалися мимовільних рухів із амплітудою від 15 до 20 мм. Потім він сів на відстані 2 м 10 см...

/////ПЕВНІ ВІДМІННОСТІ

В автобусі (не плутати із тубусом) я побачив (але не почавив) чоловіка (а не чоло над віком), з капелюхом на голові (а не з капелю на волі;), оповитим плетеною шворкою (а не оковитою з топленою шкваркою). У нього була (не голуба, а) дуже довга шия (не як в дога Яші). А що людей було забагато (не любо, де все зібгате), його штурхонув якийсь пасажир (а не ворухнув під пасом жир). Він обурився (але не відрубився), та, побачивши вільне місце (а не повивчавши вельми Місяць), на нього швидко сів (хоч не всі видко шви).

Я побачив його пізніше (але не повчав із ніші) перед Сен-Лазарським вокзалом (а не в залі, де Сара з бокалом), коли він балакав з другом (а не балик клав крúгом), про ґудзик на пальті (а не пазик на культі).

Любий читачу! Ти помітив крайнощі в цих текстах? Вони або надміру лаконічні й не транслюють усієї повноти змісту, або надто пишномовні, містять багато зайвини. Звісно, Р. Кено створює такий ефект зумисне, але тобі надзвичайно важливо навчитися робити своє мовлення змістовним. Цього можна досягти, якщо продумувати тему й основну думку висловлювання. Розкривати тему потрібно повно, але без зайвих слів; не писати того, чого не розумієш; говорити зв'язно, логічно, не перестрибуючи з одного на інше (допоможуть у цьому мовленнєві «місточки» — вставні слова, конструкції — а також певні узагальнення, висновки). Загальна порада: написавши текст свого висловлення, уяви себе редактором — перечитай його й викресли повтори, банальності, не до кінця зрозумілі тобі конструкції, повторювані слова, однакові речення. Уникай монотонності, урізноманітнюй своє мовлення. Хай яким безжальним цей процес здається, будь наполегливим. Пам'ятай слова Ліни Костенко: «Шукайте цензора в собі!»

/////СУБ'ЄКТИВНИЙ ПОГЛЯД

Тієї днини я був радше задоволений своїм вбранням. Я вперше був у новому капелюсі, досить викличному, і в пальті, про яке я був дуже високої думки. Зустрів Н. біля Сен-Лазарського вокзалу, і він зробив спробу зіпсувати мені настрій, доводячи, що на моєму пальті завелика розпоріха і що до нього треба пришити додаткового гудзика. Але він все ж не наважився скритикувати мого капелюха!

Перед тим добряче провчив негідника, який навмисно брутально штовхав мене, коли пасажир заходив чи виходив. Це сталося в бридкому автобсі, який переповнюється плебсом саме тоді, коли нещасливий збіг обставин прирікає мене на користування громадським транспортом.

/////ІНШИЙ СУБ'ЄКТИВНИЙ ПОГЛЯД

Сьогодні в автобусі, на задньому майданчику, біля мене опинився один із тих рідкісних йолопів, яких, на щастя, в природі існує небагато, інакше я б рано чи пізно вбив би котрогось із них. Цьому було років двадцять шість — тридцять і він мене особливо дратував — не так тонкою й довгою, як у обскубаного індіка, шиєю, як стрічкою навколо капелюха, точніше, не стрічкою, а якоюсь баклажанового кольору шворкою. До чого ж мерзенний тип! А що в такий час у автобусі було багатенько людей, я користався штовханиною, яка виникала на кожній зупинці, щоб добряче штурхонуть його ліктем межі ребер. А коли він таки наважився боязко поскаржитися, я йому ще й пройшовся по ногах. Треба було ще сказати йому для більшої кривди, що на його розхристаному пальті бракує гудзика.

Власне висловлення у форматі ЗНО, безперечно, — авторський текст. І цим автором є ти, дорогий читачу. Звісно, ти маєш право на власну думку. Головна умова: її треба обґрунтувати. Для цього й існує вимога наводити аргументи й ілюструвати їх прикладами. Підхід: «Я митець, я так це бачу» — має право на існування, але, погодься, не тоді, коли ти пишеш для інших, а не лише для себе. Пам'ятай: нас розуміють не за тим, що ми «мали на увазі», а з того, як ми це сказали.

/////ОФІЦІЙНИЙ ЛИСТ

Маю честь довести до Вашого відома нижчевикладені факти, що я був їх безстороннім і нажаханим свідком.

Сьогодні близько дванадцятої години я перебував на задньому відкритому майданчику автобуса, який рухався вгору вулицею Курсель у напрямку до Шамперрейських воріт. Зазначений автобус був заповнений, точніше навіть переповнений пасажирами, оскільки кондуктор допустив для входу понад установлену норму кількох претендентів на поїздку, що було ним зроблено безпідставно, з порушенням чинних інструкцій та з міркувань надмірної душевної доброти, що межувало з халатністю. На кожній зупинці переміщення пасажирів, які проходили на вихід або ж, ввійшовши, прямували углиб пасажирського салону, неминуче спричиняло певну штовханину, яка викликала усний протест, проте не досить рішучий, з боку одного з пасажирів. Слід уточнити, що невдовзі цей пасажир сів на щойно вивільнене місце.

Додам до цього стислого викладу посилання на таку обставину: я мав нагоду знову побачити цього пасажира трохи згодом у товаристві особи, яку я не зміг ідентифікувати. Їх жвава бесіда, здається, стосувалася окремих питань естетичного характеру.

Виходячи з вищезазначеного, просив би Вас, шановний пане директоре, ознайомити мене з висновками щодо наслідків викладених фактів та зорієнтувати стосовно заходів, до яких мені було б доцільно у цьому зв'язку вдаватися у ході подальшого життєпровадження.

В очікуванні вашої відповіді висловлюю Вам, пане директоре, запевнення в моїй вельми глибокій до Вас пошані.

/////ПРОСТОРІЧЧЯ

Вже було після двенадцяти, як я упхався в автобус «Се». Заліз, значить, закампасірував талона, дивлюся шо до чого, коли зирк – такий хлопець прикольний, шия, як тіліскоп довга, а на шляпі, де вобше лента в усіх культурних людей, так ув нього віршовка косічкою закручена, значить. Ну, я дивлюся, бо очень вже прикольний чувак, значить, як вдруг він на свого сусіда починає виступать, тіпа, шо це ви мені, уважаїмий, на ногу наступили і ізвіняцця не думаєте? А потім – бачить, місто освободилося, ну він швиденько і плюх на нього – і сидить довольний весь із себе.

Німножко пізніше знов бачу його, їдучи по своїх ділах в автобусі, він коло вокзалу базарить із якимось чуваком, таким же прибацаним, як і сам. А той йому говорить, тіпа, неплохо тобі було б пришить ще одну пугвицю осюди на пальто. Мені б, блін, його заботи!

Конструюючи речення, із усього огрому засобів, які існують у мові, ми обираємо обмежену їх кількість. І від цього вибору багато що залежить. Навряд чи в тексті підручника автор використовуватиме просторічну лексику й, навпаки, у художньому творі недоладними здаються терміни наукового стилю й канцеляризми офіційно-ділового. Тому надзвичайно важливим під час написання власного висловлення є вміння оцінити ситуацію та засоби, які найкраще підходять для неї. Завжди варто враховувати, для кого, із якою метою та де створюється текст.

/////АНГЛІЦИЗМИ

Піпл! Усе було вандерфул. На скаї брайтово шайнив спринговий сан, софтово бловив вормовий віндик. Анфорчунатлі, я хевив говити в сіті на басі маршруту «С». Там було мені-мені диферентового піплу, але найбільш к'юріозним був один гай з лонговим неком, а на хеді в нього був фулішовий хет зі скіновим лейсом замість ріббона. Саденлі той гай забегінив вайлдово краяти на одного олдового мена, мовляв, фак-перефак, ти мені настепив на фути та ще й елбовом страйконув по рібсах. Я вже зефрейдився, шо буде хорибловий файт, але той крейзовий феллов анекспектедлі зашатапився, джампонує до емптового ситінгу й квайтово на ньому всетлився...

/////ІТАЛІЯНІЗМИ

Бене, бене, синьйорі карабінері, я парло мольто погано ваша мова, але я буду розказати тутто! Було джарко-джаркіссімо! Я їхати в автобуссо ді маршрутто «С». В квесто автобуссо було мольто-мольто синьйорі і донні, синьйорі грандіссімі і солідіссімі, донні белліссімі і фантастіссімі! Тутто бене, тутто магніфіко! Але на уна стацьйоне енtrato ун рагаццо террібле, ун ідіото, ун кретіно, ун паскудо тіпіко. Імаджінате ун монстро: горло мольто довго, екстраордінарменте лонгіссімо! І уна фізіономія ді мафіозі, ді ассесіно! Іль капелюхо курйозо ді дегенерато був орнаментадо ді уна екстраваганте спірале. Мадонна міа! Синьйорі, я капіско моментальменте, що буде конфлікто! Натуральменте, квесто бамбіно кримінале почати ун скандало грандіозо. Він робити інвективі абсурдіссімі, що я його штовхати брутальменте! Синьйорі карабіньєрі! Я є італьяно веро, уна персона мольто інтолеранта, екпульсива і експлозива! Порка мадонна! Я не стерпіто, я дістати іль пістолето міо і хотіти робити уна піккола вендетта. Але іль тіпо мізерабле, коли відере пістолетіто міо, був терріфікато комплетаменте, він пронто тікати на ун седіле лібре. І конфлікто фініто! Все, синьйорі, я розказати тутто!..

Коли в мовленні використовують забагато іншомовних слів або використовують їх у недоречному контексті, це звучить неприродно. Читачі або слухачі часто сприймають такі тексти іронічно. Крім того, кількісне співвідношення іншомовних і власне українських слів у різних стилях неоднакове. Запозичену лексику найчастіше вживають у науковому стилі (терміни). Власне висловлення у форматі ЗНО має бути зразком публіцистичного стилю, тож раджу звести до розумного мінімуму іншомовну лексику в ньому. Пропоную керуватися в таких випадках порадою М. Рильського: «Без іноземних слів у культурній мові не обійтись. Але варто вживати їх тільки тоді, коли вони справді доконче потрібні — і, це вже, безумовно, у властивому їм значенні...»

//////СЛОВОСКЛАДЕННЯ

Я задньо-майданчико-тісно-автобусив у опівдньо-центро-парижо-часо-просторі разом із довгошийошворконавколокапелюховбраним телепнем. Який почав пасажироскаржитися: «Ви мене штурхокривдите». Слинобризнувши це, він похапливо вільмісцевсівся. В подальшому просторочасові я побачив, як він білявокзалосенлазарив із Н., який йому казав: «Тобі слід гудзикодоповнити пальто». І цілепояснював навіщо.

//////ГОМЕОТЕЛОТА¹

Свище вітрище, мчить автобусище, а в автобусищі їде парубчище, справжній здоровище — ножищі як стовпищі, ручищі наче кліщі, товстюще туловище, довгущее шиїще, а на головищі ще й капелюшище. Раптом парубчище, раптом здоровище як здійняв ревище прямо в натовпищі: Ах ти ж хамовище, ах грубіянище, ах ти лайдачище, ах волоцюжище, ти ж мені ліктищем потрошив ребрище, та ще й чоботищем відчавив ножище, щоб тебе чортище на своїх рожищах затягнув в пеклище!..

¹ Оповідь зі слів із однаковими закінченнями.

//////СОНЕТ

Автобуса консервна банка,
Жлобок в кумеднім капелюсі
Закляк у транспортному русі,
І шия довга, мов поганка.

Цілком логічна забаганка —
У люмпен-артистичнім дусі
Заїхать в ребра цій псяюсі,
В автобусі ж така штовханка!

Завивши з болю і досади,
Він плюхнувсь в пошуках розради
На щойно звільнене сидіння.

Подумавши: «Везучий, гаде!»,
З пальта його – для ескапади –
Я видрав ґудзика з корінням!

//////ВЕРЛІБР

Автобус
повний
серце
пусте
шия
задовга
стрічка
плетена
ноги
пласкі і потоптані

місце

порожнє

й несподівана зустріч навпроти вокзалу посеред тисяч

згаслих вогнів

того серця, тої шиї, тої стрічки, тих ніг,

того місця порожнього

й того гудзика теж.

Пишучи власне висловлення, пам'ятай: ти (на жаль чи на щастя?) не Михайль Семенко. Ти не авангардний поет. Ти не поет. Принаймні не 24 травня 2018 року. Коли пишеш творчі роботи, коли цього вимагає завдання — твори! Але роби це там, де цього чекають. Там, де це доречно. Із цієї ж причини не слід писати власне висловлення віршами. Якщо твій твір буде про музику, ти ж не будеш записувати його нотами?

Із іншого боку, нехтувати експресивними можливостями публіцистичного стилю теж не варто. Арсенал потужних засобів пропонує тобі словотвір: стилістичні можливості префіксів і суфіксів, складних слів, повторення одного й того самого слова з метою підкреслення інтенсивності дії чи ознаки тощо.

//////ЧАСТИНИ МОВИ

ІМЕННИКИ: день, полудень, майданчик, автобус, маршрут, «С», номер, індивід, рік, шия, капелюх, шворка, стрічка, нарікання, пасажир, нога, зупинка, місце, година, вокзал, Сен-Лазар, приятель, розпоріха, пальто, кравець, гудзик.

ПРИКМЕТНИКИ: задній, повний, довгий, фетровий, плетений, грубий, вільний, вправний.

ЗАЙМЕННИКИ: цей, я, що, він, той, свій, який.

ЧИСЛІВНИКИ: один, двадцять шість, тридцять, два.

ДІЄСЛОВА: їхати, помітити, звернутися, стояти, почати, звинувачувати, наступати, виходити, заходити, припинити, усістися, побачити, розмовляти, радити, зменшити, перешити.

ПРИСЛІВНИКИ: близько, неподалік, майже, зараз, дуже, раптом, навмисно, щоразу, як, несподівано, мерщій, щойно, знову, жваво, вище.

ПРИЙМЕННИКИ: від, на, з, у, до, поряд, замість, під, через, біля,

СПОЛУЧНИКИ: і, що, але, аби.

ЧАСТКИ: начебто.

ВИГУКИ: ах, ой.

І насамкінець: твоє висловлення має бути образним і виразним, мовленнево багатим.

Образним — добирай слова й речення, які емоційно вплинуть на читача.

Виразним — висловлюй своє ставлення до того, про що говориш.

Багатим — уникай одноманітності (не лише на межі речень; не нагромаджуй і в його межах одні й ті ж частини мови: чергуй дієслова й іменники, увиразнюй їх прикметниками й прислівниками, посилюй частками — не слід нехтувати відтінками й нюансуваннями мови, тоді вона заграє всіма барвами).

Пам'ятай найголовніше: ти все зможеш!

АКТИВНІСТЬ 3

Проблемні завдання

Після перегляду відео й роботи з EdEra Books учні знаходять відповіді на проблемні питання:

Чому по-різному пишуться пари слів? Підкресли орфограми й поясни правопис.

- ✓ марево — вариво;
- ✓ журавлиний — журавлинний;
- ✓ черв'як — мертвяк;
- ✓ ад'ютант — адюльтер;
- ✓ білосніжний — сніжно-білий;
- ✓ п'ять вілл — п'ять сторіч;
- ✓ розрісся — виносся;
- ✓ поліський — прусський;
- ✓ адажіо — жирандоль;

- ✓ дівчинці — дівчиноньці;
- ✓ іммігрант — емігрант;
- ✓ Дніпро-ріка — ріка Дніпро;
- ✓ Республіка Острови Зеленого Мису — республіка Україна;
- ✓ гайдамаччина — рекрутчина;
- ✓ тернопільський — уманський;
- ✓ нюанс — Нью-Йорк;
- ✓ прегіркий — пригірклий;
- ✓ південно-східний — південноукраїнський.

2. Чому в слові *пріоритет* після першої літери **р** пишемо **і**, а після другої — **и**?

3. Чому в орфографічному словнику є слова *престарілий* і *пристарілий*? Як правильно писати: будинок *престарілих* чи *пристарілих*?

4. Чому слово *івано-франківський* пишемо через дефіс, а *іванофранківець* — разом?

5. Як правильно написати назву основного майдану м. Києва та однойменної станції метрополітену: *(М, м)айдан (Н, н)езалежності*? Які знаки потрібно вжити в якому випадку?

АКТИВНІСТЬ 4

Твір у форматі ЗНО. Робота зі змістом

Прочитайте наведений текст.

Понад століття тому Іван Франко писав: «Книги — морська глибина, Хто в них пірне аж до дна, Той, хоч і труду мав досить, Дивнії перли виносить».

Багато хто переконаний, що книги відіграють важливу роль у формуванні особистості, її духовному становленні. Інші ж твердять, що сьогодні можна легко обійтися взагалі без книжок.

Чи збереглося значення книги в нашому інформаційному суспільстві?

Викладіть Ваш погляд на цю проблему.

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі аргументи, що найкраще підтвердять Вашу думку. Проілюструйте Ваші міркування посиланнями на приклади з художньої літератури чи інших видів мистецтва (зазначте автора й назву твору, укажіть на проблему, порушену митцем, художній образ, через який проблему розкрито, наведіть цитату з твору тощо), історичними фактами або випадками з життя. Не переказуйте змісту художнього твору, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.²

///Приклади виконання завдання

////Теза

Якісна теза (2 бали)	Слабка теза (1 бал)	Погана теза (0 балів)
Тарас Шевченко писав: «Книга рятує душу від здерев'яніння». Я вважаю, що книги відіграють важливу роль у житті суспільства, у формуванні особистості; переконаний, що навіть в інформаційну добу вони не втратили своєї актуальності.	На мою думку, книга сьогодні не втратила своєї актуальності.	Я вважаю, що це питання цікавить людей в усі часи.
Коментарі		

² Завдання ЗНО 2013 року (I сесія)

<p>Теза починається з цитати, що окреслює коло проблем і є своєрідним вступом, що має на меті зацікавити читача. Теза охоплює всі аспекти проблеми, означені в завданні:</p> <p>1) Яку роль відіграє книга в житті суспільства?</p> <p>2) Чи не втратили книги своєї актуальності в інформаційну епоху?</p>	<p>У тезі лише перефразовано зміст завдання, названо загальновідомий факт, тож вона є банальною; крім того теза не охоплює всього кола проблем, означених у завданні</p>	<p>Не висловлено погляду на означену в завданні проблему: є констатація факту зацікавлення питанням, проте незрозумілим лишається, як до нього ставиться автор</p>
---	--	--

////Аргументи

Якісні аргументи (2 бали)	Слабкі аргументи (1 бал)	Погані аргументи (0 балів)
<p>По-перше, процес читання розвиває мислення, спонукає осмислити своє життя й зробити певні висновки — сприяє становленню особистості.</p> <p>(...)</p> <p>По-друге, навіть в епоху стрімкого розвитку комп'ютерних технологій, Інтернету книги не зникли з полиць магазинів, бібліотеки не занепали, отже, потреба в книзі є. Можливо, тому, що книга акумулює духовні надбання людства, є виразником його найкращих устремлінь, зрештою, у тому числі з книг ми змалку дізнаємося, що таке добро, а що — зло, засвоюємо норми моралі. Саме ці норми рятують суспільство від руйнації.</p>	<p>Книга — джерело мудрості, а читання книг — ознака культурності й освіченості.</p> <p>(...)</p> <p>Читаючи книги, ми вчимося, розвиваємо свій лексичний запас.</p>	<p>Люди любили книги завжди.</p> <p>(...)</p> <p>Книги роблять нас людьми.</p>
Коментарі		
<p>На явні два доречні й переконливі аргументи; вони не дублюють один одного, увиразнені мовленнєвими конструкціями, що свідчать про зв'язок між думками</p>	<p>Аргументи частково дублюють один одного (думка «розвиток лексичного запасу, навчання під час читання книжок», по суті, синонімічна твердженню про те, що книга — джерело мудрості й освіченості)</p>	<p>Аргументи ніяк не пов'язані з тим, що автор пропонував як тезу (Я вважаю, що це питання цікавить людей в усі часи), крім того, вони не є доказами якоїсь думки, а лише констатацією загальновідомих фактів</p>

////Приклади

Якісні приклади (2 бали)	Слабкі приклади (1 бал)	Погані приклади (0 балів)
<p>Яскравим прикладом на підтвердження моєї думки є захоплення сучасних підлітків романом Івана Багряного «Тигролови». Головний герой цього твору Григорій Многогрішний потрапляє в безліч скрутних ситуацій, проте не втрачає віри в людину, не здається під тиском обставин. Цей твір навчає сміливості, вірності своїм ідеалам, наполегливості в досягненні високої мети.</p> <p>(...)</p> <p>Наведу приклад із життя. Мій друг Ігор не любив читати, мовляв, навіщо виснажувати зір, напружувати інтелект, якщо в мережі Інтернет можна легко переглянути фільм за мотивами цієї книги чи прослухати аудіозапис її короткого змісту. Незважаючи на це, він усе ж якось прочитав книгу Волтера Айзексона «Стів Джобс». Саме вона надихнула його стати агентом змін, і сьогодні Ігор робить усе, щоб сприяти розвитку українського суспільства — займається волонтерською діяльністю, працює над розвитком проєктів у сфері комп'ютерних технологій саме тут, в Україні.</p>	<p>Наприклад, Ярослав Мудрий заснував першу в світі бібліотеку, оскільки вважав, що саме книги здатні змінити людину.</p> <p>(...)</p> <p>Тарас Шевченко писав: «І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».</p>	<p>Моя улюблена книга — «Гаррі Поттер». У ній міститься багато цікавих історій, а сюжет захоплює вже з перших сторінок.</p>
Коментарі		
<p>Приклади докладно мотивовані, добре пояснені; вони підкріплюють наведені аргументи. Приклад із літератури конкретизований вказівкою на автора, назву твору, художній образ. У прикладах відсутні фактичні помилки</p>	<p>Немає мотивації наведення прикладів. Приклад із літератури не конкретизований через художній образ; приклад із історії містить фактичну помилку: Ярослав Мудрий заснував першу бібліотеку в Київській Русі, а не у світі</p>	<p>Прикладу, що є історичним фактом або випадком із життя, не наведено. Приклад із літератури недоречний (він ніяк не стосується теми висловлення)</p>

////Висновок

Якісний висновок (2 бали)	Слабкий висновок (1 бал)	Поганий висновок (0 балів)
Отже, книга навіть в епоху розвитку інформаційних технологій не втратила своєї актуальності, вона сприяє розвитку особистості, може бути причиною та поштовхом для зміни себе й світу довкола.	Отже, книга в сучасному суспільстві не втратила своєї актуальності.	Значення книги в нашому інформаційному суспільстві збереглося.
Коментарі		
Висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів	Висновок практично не пов'язаний з аргументами та прикладами.	Висновок не відповідає сформульованій у власному висловленні тези; висновок не пов'язаний з аргументами та прикладами

АКТИВНІСТЬ 5

Твір у форматі ЗНО. Створення пам'ятки (після перегляду відео, можна поділити на групи)

1. Склади коротку пам'ятку «Як успішно створити власне висловлення», заповнивши таблицю. Візуалізуй пам'ятку в інфографіці (для цього можеш скористатися ресурсами сайту easel.ly).

Як успішно створити власне висловлення

На що звернути увагу	Типові помилки	Поради
1. Відповідність темі		
2. Обсяг		
3. Організація роботи	<p>Пишу відразу в чистовик (бланк відповіді).</p> <p>Сумніваюся в правильності – лишаю як є, нема чого довго розмірковувати над добром іншого варіанту.</p> <p>Не встигаю вивірити чернетку: не звіряю зі структурою, не перечитую, не перевіряю різні рівні вимог</p>	

4. Логічність і послідовність	Суперечливість поєднання слів; неправильний порядок слів; неправильний зв'язок окремих елементів у тексті; відсутність позначення переходів від однієї думки до іншої (за рахунок чого вони можуть бути?); недоречність використаних фактів, відсутність їх мотивації; композиційно не структуровано етапи розгортання думки; попереднє речення не є смисловим підґрунтям для подальшого розгортання думки	Стеж за... Використовуй...
6. Естетика викладу думок		Прагни... Використовуй засоби...
7. Оформлення	«Закреслення — це нічого, головне, щоб правильно все було!»; «Мій почерк — це моє особисте, хай розбирають!»	

АКТИВНІСТЬ 6

Мікротекстуальні завдання

Прочитайте текст і виконайте завдання.

Варіант I

(1) **Як/би** хто хотів почути голос самого вітру, то мусив би піти йому **на/зустріч**, і зупинитися посеред степу. (2) Тут, безумовно, ніщо не приєднається до його голосу, ніщо не стане на заваді. (3) А хто бажав би ще й перевірити вітер **на/силу**, то мав би глянути на тополю, яку той нагинає **до/долу**. (4) А ще краще – на віковичного дуба, адже нахилити коренастого велетня – справді неабияка [...]. (5) Вітер – це ілюзія руху, і тому на місці можемо насолоджуватися швидкістю, летом, окриленням.

1. Окремо в тексті треба писати сполуку слів

- А як/би
- Б на/зустріч
- В на/силу
- Г до/долу

2. На місці пропуску в четвертому реченні має бути слово

- А втома
- Б потуга
- В завада
- Г перепона

3. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

- А першому
- Б другому
- В третьому
- Г четвертому

4. Однорідними додатками ускладнено речення

- А друге
- Б третє
- В четверте
- Г п'яте

Варіант II

(1)Лєся Українка завжди прагнула не/звичайної **краси** та спокою **душі** й шукала їх не лише в рідній Україні, а й у Грузії. (2)До речі цей край вона _____ завдяки грузинському студентові Нєсторє, який квартирував у будинку Косачів у Києві. (3)Лєся навчала його французької та **любєві** до України, а він її – грузинської та любові до Грузії. (4)Життєвий шлях Лєсі Українки нагадує не/суцільне тло, а різнокольорові **шматочки** скла - новоград-волинський, київський, грузинський, італійський, єгипетський. (5)Цє сходинок до творчої вершини й до не/оборотної вичности, що скріплені ниткою одного не/повторного життє.

1. Пунктуаційну помилку допущено в реченні

- А** першому
- Б** другому
- В** четвертому
- Г** п'ятому

2. У ролі означення в тексті виступає іменник

- А** краси
- Б** душі
- В** любові
- Г** шматочки

3. Окремо в тексті треба писати сполуку слів

- А** не/звичайної
- Б** не/суцільне
- В** не/оборотної
- Г** не/повторного

4. На місці пропуску в другому реченні має бути слово

- А** впізнала
- Б** визнала
- В** вигадала
- Г** вподобала